

ЦРТЕ ИЗ ЖИВОТА КОМПОЗИТОРА ЈОСИФА МАРИНКОВИЋА*

Када је свршио основну школу у свом родном месту Врањеви, Банат, отац га је одвео у Варадин и дао га у немачку школу због језика. Да би успех био што бољи, нашао му је стан код учитеља те школе, који је био и кантор, и имао клавир на велику радост малог Јосифа: све је ишло лепо, учио је немачки, али се највише бавио самоучки свирајући у клавир кад год му је то било могуће. Нажалост, учитељ буде премештен у Мајур (сад се зове Петроварадин) удаљен од града пет минута. Јосиф не питајући своје родитеље за дозволу, отсели се са учитељем тамо само да се не би растао од клавира. Родитељи не добивши дуже времена никаквих вести, забрину се и отац дође у Варадин да види шта је са њиме. Какво изненађење! Отселио се, а није ни питао, и сад мора дуже да пешачи од Мајура кроз градску тврђаву, четири пута дневно, у школу у Варадин који се сад зове: Петроварадин-Дунав. Направи кратак процес, пресели га натраг у Варадин. Нарочито му се није свидела Јосифова воља за музику.

•

После свршене ниже реалне гимназије Јосиф се реши да учи учитељску школу у Сомбору, јер је чуо да се му-

* Примедба Уредништва — Као допуну биографским подацима композитора Јосифа Маринковића објављујемо и ове белешке Лепосаве Маринковић, његове жене, наставнице Више женске школе у Београду, зато што у њима има материјала до сад непознатог.

Белешке су писане после смрти Маринковића 1932 године.

зика тамо темељно учи. Наставник музике у Сомбору био је Блажек, који спазивши код Јосифа нарочиту љубав и способност за музику, обратио је на њега нарочиту пажњу и дозвољавао му да се вежба на клавиру кад год има времена, што је Јосиф искоришћавао остајући до 8—9 сата, увече у школи, вежбајући се, а како није било осветљења, то је стално имао свећу у цепу. Наставнику се одужио тиме, што му је био помагач у спремању својих другова за „Беседе“. Године 1873 су извођене прве композиције Јосифове, под његовом управом, на светосавској беседи: *У бој и Смеша српских народних песама*, које су наишле на опште допадање. Тај успех био је пресудан, јер су другови тада молили Јосифову мајку и сестру, које су дошле да чују прве Јосифове песме, да се оне заузму за Јосифа код оца, да га пошаље у Праг на даље усавршавање, пошто отац о томе није хтео иначе да чује. Тим молбама придружио се и наставник Блажек, и по положеном учитељском испиту, Јосиф је сав срећан отишао у Праг да изучава музику, тражећи од оца само издржавање за једну годину. Али кад је почео да систематски учи и да се спрема за пријемни испит, да би могао бити примљен у Оргуљску школу, у којој се нарочито изучавала Наука о композицији, а која је у оно доба била чувенија од Конзерваторијума, он је тек онда увидео да ће му требати више година за озбиљно изучавање музике.

Борба је била сваке године вођена, али не са жељеним успехом, јер је увек морао после године проведене у Прагу

остати по годину дана код куће, јер отац никако није желео да се он сасвим посвети музици, али га одвратити није могао. При завршетку четврте године, а то је било 1881, позвало га је Београдско певачко друштво да му буде хоровања. Он се прими и од 1881 до 1885 године био је хоровања. За то време била је приређена и прослава тридесетогодишњице од оснивања Београдског певачког друштва. После тога провео је годину дана у Бечу, учећи музику и слушајући предавања чувеног критичара Ханзлика. Оболео је од полипа у грлу и срећно издржао операцију.

Кад је Академско певачко друштво „Обилић“ требало да учествује на прослави петстогодишњице Косовске битке, позвало је за хоровању Јосифа, који се тада бавио због слабости код родитеља у Вел. Кикинди (они су се били преселили тамо). Јосиф је дошао и спремио их. Са успехом су отпеване *Косовска гимна*, *Закликните* и друге песме. Хоровања „Обилића“ био је од 1889 до 1900 г. Са њима је пропутовао северну, јужну и западну Србију, приређујући свуда успеле концерте. У Београду су биле омиљене „Обилићеве вечери“ приређиване на Великој школи, а 1899 г. је приређена десетогодишњица од постанка Певачког друштва „Обилић“ коме је тада био претседник Миленко Веснић. Године 1897 29 новембра „Обилић“ је приредио двадесетпетогодишњицу Јосифовог рада на пољу српске музике. Марта 1891 г. постављен је за учитеља музике на Великој школи са платом од 1200 динара, с тим да врши и дужност хоровања „Обилића“. Ту државну субвенцију је министар Андра Ђорђевић укинуо. Обилићевци су се нашли у неприлици, али им је Јосиф рекао, да ће их учити бесплатно. Пронашли су изворе; образовали су и мешовити хор, па како је сад био повишен због тога број часова, повисили су му плату од 20 на 70 дин. месечно. Јосиф се никад није распитивао колико ће које друштво плаћати, они су му сами одређивали. Тако, код Радничког певачког друштва имао је 80 дин., а код Јеврејског 100 дин. Кад је „Станковић“

остао без хоровања, позвали су Јосифа, али се Јосиф није могао примити, но их је за три месеца испомагао диригентујући недељом и празником у цркви. Хонорар није хтео примити.

„Обилић“ је приредио „Маринковићево вече“ 1910 г. које је испало сјајно. Тада су га из Позоришта, испрегнувши коње, одвукли „Обилићевци“ у Касину на банкет, а после банкета до куће у Његошеву улицу. Тога вечера певане су ове песме: *Оче наш*, *Славија*, уз пратњу оркестра, *Поток жубори* (дует), *Ох како сунце сија* (соло), *Јуначки поклич*, *Молитва* (уз пратњу оркестра), *Из града у град* (соло), *Поточара* (уз пратњу клавира) и *Пролећна зора*.

1894 г. написао је музику за драмат *Суђаје од Љубинка*; прва претстава била је октобра исте године: позоришна сала била је дупке пуна, цео изглед био је свечан, пулт за којим је стајао композитор био је прекривен црвеним ћилимом, осветљење раскошно и цео приказ глуме и музике наишао је на велико допадање; аплаузима није било краја. Штампана се похвално изражавала (Одјек, В. Србија, Веч. Новости, итд.). Било је где више, где мање и замерака сижеу драмата. На пример у В. Србији је речено у поређењу комада са музиком да је то просјак у царској порфири; Одјек је блаже критиковао садржај комада, а за музику је навео да је то бисер, и да позоришна управа треба да настоји, потпомогне да Маринковић напише више оваквих бисер-дела. Партитура за *Суђаје* нестала је из позоришне архиве, и кад је Црногорски кнез Никола долазио у Београд (јуна 1896) Управа Позоришта послала је Јенка Јосифу, да га умоли да наново изради музику за *Суђаје*, а долазили су и Раја Павловић и Зорка Тодосићка (главне личности и певачи у *Суђајама*) да умоле Јосифа да свакако изради музику, јер је било одређено од Позоришне Управе, да се на свечаној претстави у Позоришту у част Кнеза Николе претставља I и III чин из *Суђаје*. Јосиф се одазвао молбама и жељама и написао музику за I и III чин, који и данас постоји али II чин није никад више изра-

дио. *Суђаје* су се после рата претстављале кад је била прослава четрдесетогодишњице Раје Павловића, и он је са сузама Јосифа молио да му дозволи, да се тај комад игра о његовој прослави, јер Јосиф на питање Управе позоришне није дао свој пристанак, али је на молбу Рајину најзад пристао, као што је то обичај, и идуће се недеље давао комад у прослави; али од тог доба, није више извођен. Карактеристично је да нико, пишући о Рајиној прослави, ни речју није поменуо музику! А Раја видећи то, кад је пет година после четрдесетогодишњице опет нешто прослављао у свом интервјуу није ни споменуо *Суђају*, а у своје време је говорио, да му је то једна од милих улога и да ће се *Суђаје* давати „море пута“ (његове речи). Тако угледајући се један на другог почели су изостављати постепено, систематски и само име Маринковић. Све се ређе чула његова песма. Нас, његову породицу то је дирало и бунило, али он је остао миран, верујући у себе, правду и поколење.

•

За наставника певања постављен 10 новембра 1881 год. Као наставник био је 37 година. Радио је са вољом, савесно и систематски. У почетку је са ђацима (II беогр. гимн.) приређивао концерте и појања у цркви. Тиме је морао да задовољи директоре који су у овоме гледали успех својих ђака у певању. Доцније је то напустио, рекавши у седници да он није ђачки хоровађа, већ наставник као и остали професори, и да се успех ђака не огледа у напаметном певању (оно држање нота је само форма), а да ђаци треба да уче систематски и да озбиљно науче певати по нотама, док приредбе и концерти сами по себи долазе, и онда је то истинско а не само по форми. Имао је због тога доста да издржи борбе, но од начела није отступао. У другој гимназији је остао од 1892—1924. Редак пример да неко на једном месту буде толико времена. Понеку годину није радио у школи (од септ. 1922 до 21 фебр. 1924), већ је био придодат Етнографском музеју. У ствари он је био

заузет тада својим уметничким радом. Пензионисан је 21 фебруара 1924 г. Одликован је орденом Св. Саве V, IV, III и II степена и Белим орлом V степена.

На концертима по Србији и својим прославама добијао је венце од цвећа и сребра, и неке поклоне, али новац никад, осим од Београдског певачког друштва 50 (педесет динара) онда кад је спремио то друштво за прославу педесетогодишњице. — Од Управе позоришне добио је 200 дин. за *Српску песму* уз пратњу оркестра, певану у позоршту на свечаној претстави 8 септембра 1904 г. и 80 дин. за написан марш Авакумовићу, који су овоме његови пријатељи посветили. И то је све. — Радио је што је волео музику, ни за славу ни за паре. Више пута је говорио: „Не бих могао друкчије.“ И живео само за музику, а не од музике, она му је била прва и највећа љубав.

ДОДАТАК О ЖИВОТУ И РАДУ ЈОСИФА МАРИНКОВИЋА

Само за ове композиције знам годину кад су компоноване:

1872 г. *Устајте браћо, Смеша српских народних песама; Банатско коло; Сватовац;*

1873 г. Народне песме уз пратњу тамбурица;

1874 г. *Хеј трубачу* (штампано у *Јавору*, не знам тачно да ли те године, или мало доцније);

1878 г. *Хорватовићев марш;*

1879 г. *Звучна даворија; Светозару Милетићу;*

1880 г. *Ала је леп овај свет* — соло уз пратњу клавира, која се Фибиху веома допала, кад ју је чуо у Прагу;

1881 г. *Песмом срцу, Бели орао;*

1882 г. *Пред спомеником кнеза Михајла; Поздрав Певачима; Путу крај; I и II коло српских народних песама;*

1883 г. *Под пенџерите* (Стојанке), фантазија за виолину уз пратњу клавира;

1884 г. *Јадна мајка, V и VI коло српских народних песама;*

1885 г. *Литургија* за мушки хор;

1889 г. *Молитва*, мешовити хор уз пратњу клавира; *Литургија* за мешовити хор;

1890 г. *Појмо пјесме; Шалај луце;*

1891 г. *Слободи на југ; Издајица*-соло;

1892 г. *У сватовима*, за два мушка хора и соло;

1893 г. *Грм*, соло уз пратњу клавира;

1894 г. *Суђаје;*

1897 г. *I и II коло песама из Војводине, Повратак*, мешовити хор;

1899 г. *Ох како сунце сија*, соло, дует и мешовит хор (три дела); *Пролетња зора*, мешовит хор;

1901 г. *I српска игра* за виолину, уз пратњу клавира;

1903 г. *Српска песма* за мешовит хор уз пратњу оркестра;

1905 г. *II српска игра* за виолину, уз пратњу клавира;

1910 г. *Поточара*, мешовит хор; *Српство у Београду*, женски хор;

1911 г. *Кантата Доситеју Обрадовићу*, мешовит хор;

1913 г. *Ратни поход*, мушки хор уз пратњу клавира;

1922 г. *Ново коло* (Србин Јово, Хрват Иво);

1930 г. *Молитва*, соло; *Кажми ми кажми*, соло; *Ој месече*, соло — све уз пратњу клавира;

1931 г. *Растанак; Чежња ластва*, свршена 27 априла, а 1-ог маја се разболео.

•

У свакој поменутој години, а и у годинама које нису поменуте, компоновао је Јосиф своје радове, само им не знам датума, те их нисам могла побројати.

Имала сам колекцију новина и часописа, у којима је лепо било писано о Јосифовом раду. Писали су о њему Јован Дучић, П. Марковић-Адамов, Јован Барјановић, Душан Котур, Драг. Илић, Мил. Павловић и други. Ту су колекцију уништили непријатељски војници који су за време светског рата неко време становали у нашој кући, док смо се ми потуцали по унутрашњости. Још су нам непријатељски војници однели мно-

ге ствари, међу којима и два Јосифова ордена: Св. Саве IV и III степена; а Јосифову су бисту изболи, нарочито лице и очи, које је Сима Роксандић пре неколико година поправио.

Јосифу су посвећене песме од Вој. Илића старијег, Цв. Јаковљевића, Момчила Милошевића, Л. Милића.

Јосиф као композитор имао је јасан, одређен правац: да се наша уметничка музика ствара у нашем духу и усавршава до највишег ступња, тако да раде сви, који су за то позвани. Свога се правца држао до последњег часа.

У свом приватном животу био је скроман, повучен и умерен. Обраћао је пажњу на хигијену. Волео је рано да устаје а и раније да леже, обично око 10—10 и по час. Од своје 54 године постао је вегетеријанац, алкохол је пио само у ванредним приликама, и то чашу-две, прао се хладном водом, лети пливао све до пре неколико година, свакодневно гимнастисао и све чинио да буде здрав, и да дуго живи. Волео је живот, и сви смо мислили и надали се, да ће бар 90 година живети, али смрт га је отргла управо баш кад је почео своје композиције да сређује за штампу. За време Првог светског рата, када су већ сви листом напуштали Београд, кренули смо и ми пешице до Раковице, па даље фургоном до Параћина и ту смо били све док српска војска није узела Београд. Вратили смо се 1915 године јануара кући. Исте године 22 септембра отпочну Немци да бомбардују Београд, гранате су падале на све стране. У тој страховитој пуцњави последњим возом који је пошао из Топчидера дошли смо у Параћин. Како су се Немци приближавали, ми одемо у Јагодину, па у Крушевац. Даље бежање је било онемогућено, јер су Немци већ за који час били ту. Сви смо били погружени, очајни, Јосиф није радио, кад-кад би узео књигу и читао или радио какво музичко дело, које је у брзини почињао и студирао. Али то је бивало ретко. Одлазио би на железничку станицу и дочекивао рањенике. Како није било довољно превозних средстава то су не-

ки рањеници морали ићи и пешице; многе је од њих Јосиф под руку водио до болнице, разговарао с њима, тешио их, понудио цигаретом кад би имао. Једном је Јосиф отишао на пијацу да набави хлеба и млека. Ја сам тад била болесна. У томе се деси хајка на грађане. Сви, који су се напољу затекли морали су стати у ред по двоје. Како је Јосиф већ био купио намирнице, он приђе једном војнику и запита га, да ли може да потражи ког познатог, да му преда купљене ствари, јер има болесника код куће. У том тренутку приђе један официр с корбачем, и ошину Јосифа по руци, дрекнувши: „Како смете да разговарате са војником“. Једна жена из комшилука узме ствари, донесе их кући и јави да су сви мушкарци отерани у црквену порту и не зна се, кад ће се вратити кућама. Вест је била страшна.

Истога дана увече дошао је Јосиф кући, уморан, гладан, очајан, и рече да га је стражар пустио, кад му је рекао да има 64 година, да је професор из Београда, да му је овде и породица, жена болесна итд.

Немачка се војска стално мењала. Свакога дана, неки пут сваког другог-трећег дана је једна одлазила, друга долазила, и нису сви били грозни, неки су били нечовечни, као што се из следећег види. Једном приликом пролазећи главном улицом, види он једну групу немачких војника како улазе у једну радњу у намери да је опљачкају; одмах се ту скупило неколико пролазника међу којима и два три Београђанина, који су знали да Јосиф говори немачки, па га замоле да уђе у радњу, и да им каже да не дирају, да не упропашћују сиротог човека; Јосифу је и самом било жао, те уђе међу војнике, и покуша да у њима пробуди осећање чести, рекавши да они кад дођу у непријатељску земљу не морају и да пљачкају. Неки су се мрштили и негодовали, али било их је, који су хтели да се покажу као честити људи, па су одмах напустили радњу. На први дан Божића 1916 године вратили смо се поново у Београд, живећи тако у ропству три године, и страхујући и надајући се.

У Врањеву, Јосифовом родном месту, једна улица се сад зове његовим именом.

QUELQUES NOTES SUR LA VIE DE JOSIF MARINKOVIĆ

L. MARINKOVIĆ

Léposava, femme de Josif Marinković, a noté de mémoire quelques renseignements biographiques sur ce grand compositeur serbe. L'ayant suivi depuis ses premières années à l'école jusqu'à sa mort, elle a, dans ses notes, illustré par quelques anecdotes la

vie du compositeur. Ces anecdotes nous tracent d'une manière vive et animée la personnalité du compositeur.

Une liste de principales compositions de Marinković, classées par ordre chronologique, est ajoutée en annexe.